

De gifhouten bijbel

Barbara Kingsolver bij Meulenhoff:

De gifhouten bijbel
Demon Copperhead

meulenhoff.nl

Barbara Kingsolver

De gifhouten bijbel

MEULENHOF

De eerste druk van *De gifhouten bijbel* verscheen bij Uitgeverij Bert Bakker in 1999

ISBN 978-90-290-9966-0

ISBN 978-94-023-2311-5 (e-book)

NUR 302

Oorspronkelijke titel: *The Poisonwood Bible*

Omslagontwerp: © Faber en Bloemendaal & Dekkers

Omslagbeeld: © Tina Lobondi

Zetwerk: Mat-Zet b.v, Huizen

© 1998 Barbara Kingsolver

© 2024 Nederlandse vertaling Maaike Post, Arjen Mulder, Han Meijer en Meulenhoff Boekerij bv, Amsterdam

Niets uit deze uitgave mag openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, internet of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Woord vooraf

Dit is een roman. De belangrijkste personages zijn geheel verzonnen en hebben, voorzover ik weet, geen verwanten in deze wereld. Maar de Kongo waarin ik hen heb gesitueerd, is echt. De historische figuren en gebeurtenissen heb ik zo waarheidsgetrouw mogelijk beschreven met behulp van heel de fascinerende verscheidenheid aan versies die er van de geschiedenis zijn overgeleverd.

Omdat ik niet in staat was Zaïre te bezoeken tijdens de voorbereiding en het schrijven van dit boek, heb ik me verlaten op mijn herinnering, op reizen in andere delen van Afrika en op de getuigenissen van vele anderen over de natuurlijke, culturele en sociale geschiedenis van de Kongo/Zaïre. De waarde en diversiteit van deze bronnen is zo groot – voor mij en voor de lezer die meer zou willen weten van de feiten die het fundament vormen van deze roman – dat ik een groot aantal ervan heb vermeld in een bibliografie achter in het boek. Ik heb buitengewoon veel baat gehad bij de beschrijving die Jonathan Kwitny geeft van Zaïres postkoloniale geschiedenis in zijn uitstekende boek *Endless Enemies*, dat een concrete vorm gaf aan mijn verlangen een roman te schrijven over hetzelfde onderwerp. Ik heb voortdurend teruggegrepen op zijn relaas, zowel voor de grote lijn als voor ontelbare detailinzichten. Verder heb ik veel opgestoken van het klassieke werk van Janheinz Jahn, *Moentoe*; van de roman *Een wereld valt uiteen* van Chinua Achebe; van *Congo. Background of Conflict* door Alan P. Merriam, en van *Lumumba. The Last Fifty Days*, door G. Heinz en H. Donnay. Ik zou dit boek onmogelijk geschreven kunnen hebben zonder twee unieke literaire inspiratiebronnen van ongeveer gelijke omvang: de *Dictionnaire Kongo-Français* van K.E. Lanman en de *King Jamesbijbel*.

Ik heb ook dankbaar gebruik gemaakt van de hulp van mijn levendige vriendenkring, van wie sommigen wellicht bang zijn geweest dat ze hun laatste adem zouden hebben uitgeblazen voordat ik hun de laatste nieuwe versie van het reusachtige manuscript had voorge-

legd. Steven Hopp, Emma Hardesty, Frances Goldin, Terry Karten, Sydelle Kramer en Lillian Lent hebben vele kladversies gelezen en van onschatbaar commentaar voorzien. Emma Hardesty heeft wonderen van collegiale tact, vriendschap en efficiency verricht waardoor ik mijn tijd aan het schrijven kon wijden. Anne Mairs en Eric Peterson hebben me geholpen bij het ophelderen van details van de grammatica van het Kikongo en het leven in de Kongo. Jim Malusa en Sonya Norman hebben waardevolle adviezen gegeven voor de definitieve versie. Kate Turkington moedigde me aan vanuit Zuid-Afrika. Mumia Abu-Jamal heeft het manuscript gelezen en van commentaar voorzien vanuit de gevangenis; ik ben hem dankbaar voor zijn intelligentie en moed.

Ik dank Virginia en Wendell Kingsolver, vooral voor het feit dat ze in alle opzichten verschillen van de ouders die ik heb geschapen voor de vertellers van dit verhaal. Ik had het geluk het kind te zijn van werkers in de gezondheidszorg, die gedreven door medeleven en nieuwsgierigheid in de Kongo terecht zijn gekomen. Ze brachten me naar een wonderbaarlijke wereld, leerden me goed op te letten en zetten me al vroeg op het spoor om het grote, veranderlijke gebied tussen rechtschapenheid en gerechtigheid te verkennen.

Ik heb bijna dertig jaar moeten wachten op de wijsheid en de volwassenheid die nodig waren voor het schrijven van dit boek. Dat ik het nu heb geschreven, is geen bewijs voor die volwassenheid en wijsheid, maar wel voor de eindeloze aanmoediging, het onvoorwaardelijke vertrouwen, de gesprekken tot diep in de nacht en de stapels zeldzame naslagwerken waar mijn buitengewone echtgenoot altijd precies op tijd mee aan kwam zetten. Bedankt Steven, dat je me geleerd hebt dat het geen zin heeft te wachten op dingen die alleen vanaf een afstand zichtbaar zijn, en voor het vertrouwen dat een avontuurlijke geest meestal wel voldoende is.

BOEK EEN

GENESIS

en God zeide tot hen:

*Weest vruchtbaar en vermenigvuldigt, en vervult de aarde
en onderwerpt haar, en hebt heerschappij
over de visschen der zee en over het gevogelte des hemels,
en over al het gedierte, dat op de aarde kruipt.*

GENESIS 1:28

ORLEANNA PRICE

Sanderling Island, Georgia

Stel je een ondergang voor zo vreemd dat ze zich nooit voltrokken kan hebben.

Stel je eerst het bos voor. Ik wil dat je het geweten ervan bent, de ogen in de bomen. De bomen zijn zuilen van gladde, gevlekte schors, net krachtig gespieerde dieren van waanzinnige afmetingen. Elk plekje is vol leven: tere, giftige kikkers gecamoufleerd als skeletten, vastgeklonken in copulatie, die hun kostbare eitjes afscheiden op druipende bladeren. Slingerplanten die hun soortgenoten wurgen in de eeuwige worsteling om zonlicht. Het ademen van apen. Het glijden van een slangenbuik over een boomtak. Een leger mieren, één rij dik, die een mammoetboom tot eenvormige korrels verknagen en neerhalen naar het donker voor hun vraatzuchtige koningin. En als antwoord een koor van zaailingen die zich reikhalzend verheffen uit rottende boomstronken, die uit dood leven zuigen. Dit bos eet zichzelf op en leeft eeuwig.

Nu komt er helemaal beneden over het pad een vrouw met vier meisjes in haar kielzog, achter elkaar, allemaal in overhemdjurk. Zo, van boven gezien, zijn het bleke, gedoemde bloesems die gegarandeerd je mededogen wekken. Voorzichtig aan. Hoeveel sympathie ze verdienen moet je later beslissen. Vooral de moeder met haar bleke ogen – kijk hoe zij hun vastberaden voorgaat. Ze heeft haar zwarte haar in een rafelige, kanten hoofddoek geknoopt en op de kromming van haar kaakbeen glinsteren twee oorhangers van valse parels, alsof die, koplampen uit een andere wereld, de weg moesten wijzen. De dochters lopen achter haar, vier meisjes, elk samengeperst in een lichaam strak als een gespannen boog, klaar om de harten van de vrouwen in verschillende banen te lanceren, naar glorie of verdoemenis. Zelfs nu verzetten ze zich tegen verwantschap als katjes in een zak: twee blondines – de ene kort en fel, de ander lang en hooghartig – geflankeerd door bijpassende brunettes, als een stel boekensteunen, een tweeling waarvan de voorste het groepje gretig aanvoert

terwijl de achterste zich voortsleept in een ritmische kreupelgang. Maar kranig klimmen ze allemaal over de weë rotting van boomstammen die over het pad zijn gevallen. De moeder wuift met sierlijke hand voor haar gezicht, baant zich een weg door sluier na sluier van spinnenwebben. Het is of ze een symfonie dirigeert. Achter hen sluit het gordijn zich weer. De spinnen hervatten hun moordenaarswerk.

Aan de oever van de stroom stalt ze hun povere picknick uit, die slechts bestaat uit stevig, kruimelend brood, belegd met gestampte pinda's en plakjes bittere pisang. Na maanden van matige honger zijn de kinderen vergeten om over het eten te klagen. Ze slikken het zwijgend weg, slaan de kruimels af en slenteren stroomafwaarts om in sneller water te gaan zwemmen. De moeder blijft alleen achter aan de rand van een poel, onder het gewelf van reusachtige bomen. Deze plek is haar nu even vertrouwd als de woonkamer in het huis van een leven waarop ze nooit gerekend had. Ze zit wat gespannen in de stilte, kijkt naar de mieren die uitkolken over de kruimels van wat toch al een onmogelijk karige lunch leek. Er is altijd iemand die nog meer honger heeft dan haar eigen kinderen. Ze vouwt de jurk onder haar benen en kijkt naar haar arme, ongevederde voeten in hun nest van gras aan de rand van het water – hulpeloze tweelingvogels, niet in staat weg te vliegen, weg van de ramp die, dat weet ze, ophanden is. Ze zou alles kunnen verliezen: zichzelf, of, erger nog, haar kinderen. En het ergste: jóu, haar enige geheim. Haar lieveling. Hoe zou een moeder kunnen leven als ze zich dat te verwijten had?

Ze is onmenselijk alleen. En dan, plotseling, niet meer. Aan de andere kant van het water staat een prachtig dier. Vrouw en dier kijken op uit hun leven, stomverbaasd dat ze zich op dezelfde plek bevinden. Het dier verstart, bestudeert haar met zijn zwartgepunte oren. Zijn rug, paarsachtig bruin in het gedempte licht, gloeit van de flauwe bult van zijn schouders naar beneden. De schaduwen van het woud vallen als strepen op zijn witgestreepte flanken. Zijn stijve voorpoten staan als stelten uiteen, want hij werd verrast toen hij zich naar het water boog. Zonder zijn ogen van haar af te houden, trilt hij een beetje met zijn knie, dan met zijn schouder, vanwege een lastige vlieg. Ten slotte overwint hij zijn verbazing, kijkt weg en drinkt. Ze voelt de streling van de lange, gekrulde tong op de huid

van het water, alsof hij uit haar hand dronk. Zijn kop gaat zachtjes op en neer en kleine, fluwelen hoorns lichten van achteren wit op, als nieuwe bladeren.

Het was maar een moment, wat dat ook moge wezen. Eén ingehouden adem? De middag van een mier? Het was kort, daar kan ik voor instaan, want al is het nu vele jaren geleden dat mijn kinderen mijn leven regeerden, een moeder herinnert zich de duur van de stiltes. Meer dan vijf minuten ononderbroken rust had ik nooit. Die vrouw aan de oever van de rivier, dat was ik natuurlijk. Orleanna Price, *southern baptist* door haar huwelijk, moeder van kinderen levend en dood. De okapi is alleen die ene keer naar de rivier gekomen en ik was de enige die hem zag.

Ik wist geen naam voor wat ik gezien had, tot een paar jaar later in Atlanta, toen ik me korte tijd probeerde te begraven in de openbare bibliotheek, in de illusie dat ik elke barst in mijn ziel kon dichten met een boek. Ik las dat het okapimannetje kleiner is dan het vrouwtje, en ook schuwer, en dat er verder nauwelijks iets over ze bekend is. Al honderden jaren spraken mensen in het dal van de Kongo over dit schitterende, vreemde dier. Toen Europese ontdekkingsreizigers er lucht van kregen, bestempelden ze het tot fabeldier: een eenhoorn. Een van de vele legendes uit die donkere wereld van giftige pijlpunten en lippen met een bot erdoor. In de jaren twintig van deze eeuw, toen het manvolk elders op de wereld even een pauze nam tussen twee oorlogen om het vliegtuig en de automobiel te perfectioneren, kreeg eindelijk een witte een okapi te zien. Ik kan me precies voorstellen hoe hij het dier door zijn kijker bestudeerde, het dradenkruis van zijn vizier omhoogbracht en hem met een gewerschot buitmaakte. Er woont nu een okapifamilie in het Museum of Natural History in New York, dood en opgezet, met kille glazen ogen. En zo is de okapi nu wetenschappelijk geregistreerd als echt dier. Alleen maar echt, geen legende. Een of ander beest, een paardachtige gazelle, familie van de giraffe.

Maar ik weet wel beter, en jij ook. Jij laat je niets wijsmaken door die glazen museumblik, jij niet, mijn eeuwig wilde, nimmer getemde lievelingskind. Ononderbroken rusten je heldere ogen op me, namens levenden en doden. Neem dan je post in. Bekijk wat er gebeurd is van alle kanten en overweeg op welke manieren alles anders had

kunnen gaan. Stel je zelfs een nooit veroverd Afrika voor. Stel je voor hoe die eerste Portugese avonturiers de kust naderden, de rand van het oerwoud afspeurden door hun in koper gevatte lenzen. Stel je voor dat zij in een miraculeuze vlag van vrees of ontzag hun kijkers lieten zakken, de zeilen hesen en verder voeren. Hoe zou dat Afrika er nu uitzien? Het enige wat ik kan bedenken is die andere okapi, die waar zij in plachten te geloven. Een eenhoorn die je in de ogen kon kijken.

In het jaar onzes Heren 1960 schoot een aap in een Amerikaanse raket door de ruimte; een jonge Kennedy trok de stoel weg onder een vaderlijke generaal die Ike heette; en de spil waar de hele wereld om draaide heette Kongo. De aap zeilde precies over ons heen en op een aardser niveau onderhandelden mannen achter gesloten deuren over de rijkdommen van de Kongo. Maar ik was daar. Precies op de kop van die speld.

Ik was daar aangespoeld op de getijdenstroom van de overtuiging van mijn man, en de onderstroom van de behoeften van mijn kinderen. Dat is mijn excuus, maar geen van hen had me echt zo erg nodig. Mijn eerstgeborene en mijn jongste probeerden me vanaf het begin als kaf af te schudden en de tweeling ontwikkelde een geraffineerd ingekeerde blik waarmee ze heel eenvoudig langs me heen konden kijken, naar alles wat interessanter was. En mijn man, nou ja, in de hel vind je geen furie erger dan een baptistendominee. De man met wie ik trouwde, was waarschijnlijk nooit in staat van me te houden. Het zou afbreuk hebben gedaan aan zijn liefde voor de ganse mensheid. Ik bleef zijn vrouw omdat het iets was wat ik elke dag kon doen. Mijn dochters zouden zeggen: zie je nu, moeder, je had geen eigen leven.

Ze hebben geen idee. Dat is het enige wat je hebt, een eigen leven.

Ik heb dingen gezien waar ze nooit van zullen weten. Ik heb een wevervogelfamilie gezien die maandenlang eendrachtig bouwde aan een nest dat uitgroeide tot zo'n enorme klomp van takken en nageslacht en onzin, dat hun hele boom met donderend geraas naar beneden kwam. Ik heb er nooit over gepraat met mijn man of mijn kinderen, nooit. Dus je ziet. Ik heb mijn eigen verhaal en dat drukt, nu ik oud ben, steeds zwaarder op me. Nu elke weersverandering een

gierende pijn door mijn botten jaagt, lig ik te woelen in bed en werven de herinneringen uit me op als een wolk vliegen van een kadaver. Ik snak ernaar ze kwijt te raken, maar ik merk dat ik ook voorzichtig ben en zelf kies welke ik naar het licht laat ontsnappen. Ik wil dat je mij onschuldig verklaart. Even hartstochtelijk als ik gehunkerd heb naar jouw verdwenen, kleine lichaam, wil ik dat je nu ophoudt 'snachts met je vingertoppen langs de binnenkant van mijn armen te strelen. Houd op met fluisteren. Ik ben bereid te leven of te sterven krachtens jouw vonnis, maar laat me eerst vertellen wie ik ben. Laat me eerst verklaren dat Afrika en ik een tijdje samen optrokken en toen uit elkaar zijn gegaan, alsof we beiden verwickeld waren in relaties die op een mislukking uitliepen. Of zeggen dat ik getroffen was door Afrika als door een aanval van een zeldzame ziekte, waarvan ik nooit helemaal hersteld ben. Misschien zal ik zelfs de waarheid opbiechten: dat ik binnen kwam rijden met de ruiters en de Apocalyps aanschouwde, maar toch zal ik volhouden dat ik slechts een geketende getuige was. Wat is de vrouw van de veroveraar anders dan zelf een verovering? En, wat dat betreft, wat is hijzelf? Wanneer hij aan komt rijden om de nog onberoerde stammen te bedwingen, denk je dan niet dat die bezwijken van verlangen voor die hemelkleurige ogen? En popelen om die paarden eens te proberen, en die geweren? Dat is wat we altijd, altijd terugschreeuwen naar de geschiedenis. Ik was niet de enige, misdaden waren aan de orde van de dag, en ik had monden te voeden. Ik wist het niet. Ik had geen eigen leven.

Dat had ik wel, zul je zeggen. Je zult zeggen dat ik door Afrika liep met ongekleuisterde polsen, en dat ik nu weer een van die zielen ben die vrij kunnen rondlopen in hun witte huid, en altijd wel iets van de gestolen buit dragen: katoen of diamanten, of op z'n minst vrijheid, welvaart. Sommigen van ons weten waaraan we ons geluk te danken hebben en anderen weten het niet, maar we dragen het allemaal. Er is nu nog maar één vraag de moeite waard: hoe proberen we ermee te leven?

Ik weet hoe mensen zijn, ik ken hun mentaliteit. De meesten zullen rustig van de wieg naar het graf dobberen met een lelieblank geweten. Het is gemakkelijk naar anderen te wijzen, vooral als ze dood zijn, te beginnen met degenen die wat modder van de rivieroever op schepten om te ruiken waar een bron was. Nou, die dr.-Livingstone-

neem-ik-aan, dat was me een schurk! Hij en al de profiteurs die Afrika sindsdien in de steek hebben gelaten zoals een man zijn vrouw in de steek laat, achterlaat met haar naakte lichaam dat zich kromt rond de uitgeputte mijn van haar schoot. Ik ken de mensen. De meesten hebben geen enkel benul van de prijs van een lieleblank geweten.

Ik zou in niets verschillen van die anderen, als ik mijn kleine aandeel niet met bloed had betaald. Nietsvermoedend zette ik voet op Afrikaanse bodem en liep regelrecht van het goddelijk geïnspireerde begin van ons gezin naar ons verschrikkelijke einde. Daar tussenin, in al die stomende nachten en donkergekleurde, naar aarde geurende dagen, daar lag denk ik een kern van oprecht inzicht. Soms kan ik bijna zeggen wat het was. Als ik het kon, zou ik het anderen naar het hoofd slingeren, met gevaar voor hun gemoedsrust, ben ik bang. Ik zou dit gruwelijke verhaal van mijn schouders laten glijden, gladstrijken, onze misdaden in kaart brengen als een mislukt strijdplan en het mijn burens, die toch al genoeg van me hebben, onder de neus duwen. Maar Afrika glipt onder mijn handen weg, weigert medeplichtigheid aan mislukte relaties. Weigert een vaste plek te kiezen, weigert iets te zijn behalve zichzelf: het dierenrijk dat verwarring schopt in het koninkrijk van de glorie. Zo, neem dan je plaats in. Laat niets slingeren waarmee een geplaagde oude heks de rust zou kunnen verstoren. Niets, behalve dit eigen leven van haar.

We wilden alleen maar heerschappij hebben over ieder levend wezen dat op de aarde voortbewoog. En zo geschiedde het dat wij voet zetten op een plek waarvan we dachten dat ze nog onontwikkeld was, dat er slechts duisternis zweefde over de wateren. Nu lach je, dag en nacht, terwijl je aan mijn botten knaagt. Maar wat hadden we anders kunnen denken? Alleen dat het begon en eindigde met ons. En wat weten we, zelfs nu? Vraag het de kinderen. Kijk wat er van hen is geworden. We kunnen alleen maar vertellen van de dingen die we meebrachten, en van de dingen die we meenamen.

DE DINGEN DIE WE
MEEBRACHTEN

Kilanga, 1959

Leah Price

We kwamen uit Bethlehem, Georgia, en trokken voorzien van Betty Crockercakemix het oerwoud in. Mijn zusjes en ik rekenden op elk een verjaardag, want we werden voor twaalf maanden uitgezonden. ‘En Betty Crocker hebben ze vast niet in de Kongo,’ voorspelde moeder.

‘Waar wij naar toe gaan valt helemaal niets te kopen of te verkopen,’ corrigeerde mijn vader. Zijn toon maakte duidelijk dat moeder volgens hem niets begreep van onze missie en dat zij zich met haar zorgen over Betty Crocker schaarde bij de met geldstukken rinkelende zondaars aan wie Jezus zich zó ergerde dat hij een driftbui kreeg en ze de tempel uit gooide. ‘Waar wij heen gaan,’ zei hij om elk misverstand uit te sluiten, ‘vind je niets wat ook maar lijkt op een Piggly Wiggly.’ Het was duidelijk dat dit voor vader in het voordeel van de Kongo sprak. Ik kreeg de meest fantastische rillingen bij het idee alleen al.

Ze ging natuurlijk niet tegen hem in. Maar toen ze eenmaal begreep dat er geen terug mogelijk was, begon moeder in de logeerkamer alle wereldse zaken klaar te leggen die ze in de Kongo op z’n minst nodig dacht te zullen hebben. ‘Het absolute minimum voor mijn kinderen,’ zei ze buiten adem, de godganse dag. Behalve het cakemeel een dozijn blikken Underwood gekookte ham; Rachels ivoeren plastic handspiegel, met op de achterkant dames met gepoederde pruiken; een roestvrij stalen vingerhoed; een goede schaar; een dozijn hb-potloden; een berg pleisters, norit, maagtabletten en een koortsthermometer.

En nu zijn we dan hier, met al die kleurrijke kostbaarheden, veilig opgeborgen voor geval van nood. De voorraden zijn nog compleet, op de maagtabletten na die moeder heeft genomen en de vingerhoed die Ruth May in de latrine heeft laten vallen. Maar die spullen van thuis lijken nu al vertegenwoordigers van een voorbijge wereld: ze staan hier in ons Kongolese huis te pronken als cadeautjes uit de

feestwinkel, tegen een achtergrond van voornamelijk modderkleurige spullen. Als ik ernaar kijk met het licht van de regentijd in mijn ogen en het gruis van de Kongo tussen mijn tanden, kan ik me de plek waar zulke dingen heel gewoon waren – gewoon een geel potlood, gewoon een groen flesje aspirines tussen allemaal andere groene flesjes op een hoge plank – nauwelijks meer voor de geest halen.

Moeder probeerde met iedere eventualiteit rekening te houden, ook met honger en ziekte. (En vader is, in het algemeen, een voorstander van *eventualiteiten*. Want God gaf alleen de mens het vermogen vooruit te zien.) Ze had een flinke voorraad antibiotica te pakken gekregen via dokter Bud Wharton, onze grootvader, die lijdt aan seniele dementie en het heerlijk vindt buiten naakt rond te lopen, maar twee dingen nog prima kan: winnen met dammen en recepten uitschrijven. We hebben ook een gietijzeren koekenpan, tien pakjes bakkersgist, een kartelschaar, de kop van een bijl, een opvouwbare pioniersschop en nog het een en ander. Dit was wat we van het kwaad der beschaving wel mee moesten nemen.

Het was al een bezoekje om alleen het allernoodzakelijkste mee te nemen. Net toen we dachten dat we alles voor elkaar hadden en klaar waren om te vertrekken, hoorden we, goeie genade, dat we van de Pan American Airlines maar twintig kilo mee mochten nemen over de oceaan. Twintig kilo bagage per persoon en geen onsje meer. Wanhopig waren we toen we dat hoorden! Wie had nou ooit gedacht dat ze zulke grenzen zouden stellen in het moderne straaltijdperk? Toen we al onze twintig kilo's optelden, ook die van Ruth May – gelukkig telde zij als een heel persoon, al is ze nog klein – kwamen we dertig kilo te hoog uit. Vader aanschouwde onze wanhoop alsof hij dit allang had zien aankomen en liet het aan zijn vrouw en dochters over om het verder uit te zoeken. Hij zei alleen dat we maar moesten denken aan de leliën des velds, die geen handspiegel of aspirines nodig hebben.

'De leliën hebben zeker wel *bijbels* nodig en zo'n verhipte oude pioniersschop,' mopperde Rachel toen haar dierbare toiletartikelen een voor een uit de koffer werden gevist. Rachel snapt nooit zoveel van de schrift.

Maar hoe we ook aan de leliën dachten, we kwamen met al ons gesnoei niet eens in de buurt van ons streefgewicht, zelfs niet zonder

Rachels schoonheidsattributen. We waren bijna ten einde raad. En toen, halleluja! Gered, op het allerlaatste moment. Uit slordigheid (of anders waarschijnlijk gewoon uit beleefdheid, bedenk ik me) worden de passagiers zelf niet gewogen. Die tip kwam van het zendingsgenootschap, de *Southern Baptist Mission League*, zonder dat ze met zo veel woorden zeiden hoe we de wet van twintig kilo konden omzeilen, en daarop baseerden we ons plan. We vertrokken naar Afrika met het teveel aan bagage op ons lichaam, onder onze kleren. En we droegen ook kleren onder onze kleren. Mijn zusters en ik gingen van huis met elk zes onderbroeken aan, twee onderrokken en hemdjes; verschillende jurken over elkaar en daaronder een rijbroek; en over alles heen een regenjas. (De encyclopedie adviseerde rekening te houden met regen.) De rest, gereedschappen, pakken cakemix enzovoort, stopten we weg in zakken en onder ceintuurs, zodat we omgord waren door een rinkelende wapenrusting.

We droegen onze beste jurken aan de buitenkant om een goede indruk te maken. Rachel had het groene linnen paaspakje aan waar ze zo trots op was en hield haar lange, bijna witte haar van haar voorhoofd met een brede, roze, elastieken haarband. Rachel is vijftien – of, zoals zij zou zeggen, ze wordt zestien – en haar uiterlijk is het enige waar ze om geeft. Haar volledige doopnaam is Rachel *Rebecca* en daarom vindt ze dat ze mag lijken op Rebekka, volgens Genesis een meisje ‘zeer schoon van uiterlijk’, die meteen al gouden oorknoppen kreeg aangeboden als huwelijkscadeau, toen Abrahams knecht haar bespiedde bij het waterputten. (Omdat ze een jaar ouder is dan ik, maakt ze geen aanspraak op gelijkenis met de arme Rachel uit de bijbel, de jongere zuster van Leah, die jarenlang moest wachten voordat ze kon trouwen.) Naast me in het vliegtuig zat ze de hele tijd met haar albino-konijnenwimpers te knippen en haar felroze haarband recht te trekken, zodat ik maar zou zien dat ze haar nagels stiekem had gelakt in een bijpassend bubbelgumroze. Ik keek even naar vader, die de raamplaats had aan het andere uiteinde van onze, geheel door Prices bezette rij. De zon hing als een bloedrode bal buiten zijn raampje en prikte in zijn ogen terwijl hij de horizon bleef afspeuren, op zoek naar Afrika. Rachel bofte dat hij zoveel andere dingen aan zijn hoofd had. Voor nagellak zou ze met de riem gekregen hebben, bijna zestien of niet. Dat is nou typisch Rachel: bij het

afscheid van de beschaving nog gauw een laatste zonde meepikken. Rachel is werelds en vermoeiend, vind ik, dus keek ik uit het raam dat een beter uitzicht bood. Vader vindt dat make-up en nagellak waarschuwingssignalen zijn voor prostitutie, net als gaatjes in je oren.

Hij had ook gelijk met de leliën des velds. Ergens boven de Atlantische Oceaan werden de zes onderbroeken en de cakemix nogal een kruis om te dragen. Elke keer als Rachel vooroverboog om iets uit haar tasje te pakken, hield ze een hand tegen haar linnen jasje en toch klonk er een zacht gerinkel. Ik ben vergeten wat voor huishoudelijk wapen ze daar had zitten. Ik negeerde haar en kletste vooral tegen Adah – die negeerde haar ook, maar dat viel minder op omdat Adah nooit praat, tegen niemand.

Rachel steekt graag de gek met de schepping, maar vooral met ons gezin. ‘Hé, Ade,’ fluisterde ze tegen Adah. ‘Stel je voor dat we zo optraden in *Art Linkletter’s House Party!*’

Ik moest ondanks mezelf lachen. Art Linkletter verrast graag dames door hun tasjes af te pakken en voor het hele televisiepubliek te laten zien wat er allemaal in zit. De mensen vinden het heel komisch als hij een blikopener te voorschijn haalt of een foto van Herbert Hoover. Stel je voor dat hij ons door elkaar zou schudden en er vielen een kartelschaar en een bijl uit. Ik kreeg de zenuwen bij de gedachte. Ik voelde me ook benauwd, opgesloten, en ik kreeg het warm.

Eindelijk, eindelijk waggelden we dan als vee het vliegtuig uit en de trap af, de drukkende hitte van Léopoldville in, en op dat moment dook Ruth May, ons jongste zusje, met haar blonde krullenbol naar voren en viel flauw, tegen moeder aan.

In het luchthavengebouw, waar het stonk naar urine, kwam ze meteen weer bij. Ik was opgewonden en moest naar de wc, maar ik had niet het flauwste idee waar een meisje in die omgeving zoiets moest zoeken. Grote palmladeren woven buiten in het heldere licht. Hordes haastige mensen liepen aan alle kanten langs ons heen. De luchthavenpolitie droeg kaki hemden met extra metalen knopen, en, echt waar, geweren. Overal zag je heel kleine, oude zwarte vrouwtjes zeulen met grote manden vol met verlepte groenten en dat soort dingen. Ook kippen. Bij de deuren hingen trossen kinderen rond, die er kennelijk speciaal op uit waren om buitenlandse zendelingen aan

te klampen. Zo gauw ze onze witte huid zagen, kwamen ze op ons afgerend en begonnen in het Frans te bedelen: 'Cadeau, cadeau?' Ik hield beide handen op om te laten zien dat ik absoluut geen enkel cadeautje bij me had voor de Afrikaanse kinderen. Misschien hurkten de mensen gewoon ergens achter een boom, bedacht ik, en stonk het daardoor zo.

Juist op dat moment maakte een baptistenechtpaar met schildpadbenen zonnebrillen zich los uit de menigte en schudde ons de hand. Ze hadden een rare naam, Underdown, dominee en mevrouw Underdown. Ze waren gekomen om ons door de douane te loodsen en spraken Frans met de mannen in uniform. Vader maakte hun duidelijk dat we ons heel goed zelf konden redden, maar dat hij hun gebaar niettemin zeer waardeerde. Hij was zo beleefd dat de Underdowns niet beseften dat hij geïrriteerd was. Zij bleven zich uitsloven alsof we oude vrienden waren en gaven ons muskietengaas cadeau, armenvol, het slierde over de grond, als het boeket van een schoolvriendje dat jou een beetje te graag mag, en waar je dan mee in je maag zit.

Terwijl we daar stonden, de armen vol muskietengaas en zwetend onder onze complete garderobe, bedolven ze ons onder informatie over Kilanga, ons toekomstige thuis. Ze konden ons er alles over vertellen, want zij hadden er zelf ooit gewoond met hun jongens en zij hadden alles daar opgezet, de kerk en de school, alles. Op een gegeven moment was Kilanga een echte zendingspost geweest, met vier Amerikaanse gezinnen en een arts die elke week langskwam. Nu was het allemaal ingezakt, zeiden ze. Geen arts meer en de Underdowns hadden zelf indertijd naar Léopoldville moeten verhuizen om hun zoons een kans op goed onderwijs te geven – als je, zei mevrouw Underdown, als je daar überhaupt van kon spreken. De andere zendingen hadden hun termijn in Kilanga al lang geleden uitgediend. Dus de familie Price stond er alleen voor en we moesten maar zien wat we aan hulp bijeen konden scharrelen. Ze waarschuwden dat we niet te veel moesten verwachten. Mijn hart bonkte, want ik verwachtte alles: oerwoudbloemen, brullende wilde dieren. Het Koninkrijk Gods in zijn pure, oorspronkelijke glorie.

Toen – vader was nog druk bezig de Underdowns iets uit te leggen – werkten ze ons plotseling in een klein vliegtuigje en waren we vertrokken. Alleen wij zaten erin, met de piloot die bezig was zijn koptele-

foon op te zetten onder zijn hoed. Hij negeerde ons volkomen, alsof we gewone vracht waren en niets anders. Daar zaten we dan, als vermoede bruidsmisjes omhangen met meters wit gaas, verdoofd door de vreselijke herrie van het vliegtuig, scherend over de boomtoppen. We waren afgepeigerd, zoals moeder zou zeggen. ‘Finaal afgepeigerd,’ zei ze dan. ‘Liefje, pas op dat je daar niet over struikelt, je bent finaal afgepeigerd, dat zie je zo.’ Mevrouw Underdown had zich uitbundig vrolijk gemaakt over wat ze ons charmante zuidelijke accent noemde. Ze probeerde zelfs na te doen hoe wij ‘right now’ en ‘bye-bye’ zeiden (‘Rot nail,’ zei ze. ‘*What yay-es, the ayer-plane is leavin rot nail!*’ en ‘Bah-bah’ – als een schaaap!) Ik ging me gewoon een beetje schamen voor onze simpele uitdrukkingen en gerekte klinkers, terwijl ik eerder nooit het idee had gehad dat ik met een accent sprak, al was ik me er natuurlijk van bewust dat we heel anders klinken dan de yankees uit het noorden op de radio en de tv. Ik had een hoop om over na te denken toen ik in dat vliegtuig zat en ik moest trouwens nog steeds plassen. Maar tegen die tijd zaten we allemaal daas en stil op onze stoelen, inmiddels gewend om niet meer plaats in te nemen dan ons toekwam.

Eindelijk landden we bonkend en schokkend op een veld met hoog geel gras. We sprongen allemaal uit onze stoelen, maar vader moest, vanwege zijn indrukwekkende postuur, een beetje gebukt blijven staan in het vliegtuig in plaats van rechtop. Hij sprak een snelle zegen uit: ‘Hemelse Vader, ik smeed u mij te maken tot een machtig werktuig van Uw volmaakte wil, hier in Belgisch-Kongo. Amen.’

‘Amen!’ antwoordden wij en toen ging hij ons door de ovale deur voor in het licht.

Een ogenblik lang stonden we met onze ogen te knipperen, terwijl we door het stof naar een honderdtal zwarte dorpelingen tuurden, tenger en stil, licht wiegend als bomen. Toen we uit Georgia vertrokken was het daar prachtig zomerweer en nu stonden we in een verbijsterende, droge, rode mist, die we niet met enig seizoen in verband konden brengen. Met al onze lagen kleren moeten we eruit hebben gezien als een eskimogezin dat in een tropisch oerwoud was gearachuteerd.

Maar dat was de last die we op ons hadden genomen, omdat we zoveel mee moesten brengen. Elk van ons kwam hier met een speciale verantwoordelijkheid die je prikte onder je kleding: een klauwha-